

2.

Az eseményidő(k) kontinuitása a szövegben

TOLCSVAI NAGY GÁBOR

1. Bevezetés

A tanulmány a szövegek időszerkezetének egyes fontos jellemzőit mutatja be. A szövegek időszerkezetének két fő tényezője azonosítható: az egyik a szövegben megkonstruált eseménysor, az események kontiguuma (a hallgató által megértett idő szimulációs imaginatív műveletekkel; vö. Barsalou 2003; Matlock 2017; Tolcsvai Nagy 2019), a másik a megértő, feldolgozó idő, tágabban a hallgató által felállított temporális referenciakeret. A szövegbeli temporalitás egyik alapeleme az igék inherens temporalitása, hasonlóképpen más kifejezéstípusok, például az igevek időszerkezete, mindegyik mint megértett idő. A vizsgálat a szöveg időszerkezetében az inherens temporalitás és a deiktikus igeidők egymásra következésének és egymásra hatásának mintázataira összpontosít (előzményként l. Tenbrink 2017; Becker–Egentemeyer 2018;). A fő kérdések: miképp viszonyul egymáshoz a deiktikus múlt és jelen idő a szöveg kontinuitásában, ezek az időbeli lehorgonyzások hogyan kapcsolódnak össze az igei és mondatbeli aspektusfajtákkal, objektivizációs és szubjektivizációs eljárásokkal és a temporális referenciakeret változataival; továbbá milyen fő típusai vannak a deiktikus múltnak és jelennek, a befejezettségnek és a folyamatosságának, az egyidejűségnek, az időbeli egymásra következésnek.

A szöveg cselekvés, emberi nyelvi cselekvés, nem rögzített tárgy (lásd Bahtyin 1988; Sinha 2009). Minden emberi cselekvés időben történik, és minden nyelvi közlés valamilyen időben lezajló eseményt fejez ki, akár történetet, akár állapotot. A szöveg – mint minden emberi cselekvés – időben történik. Szabatosabban: a beszédet, amely a szöveg cselekvő megnyilvánulása, időben mondja el a beszélő, és a beszédet időben hallja annak hallgatója. A szövegnek van időszerkezete. Ez az időszerkezet két, egymással párhuzamosan érvényesülő részből áll.

A szöveget időben hozzuk létre, és időben fogadjuk be. A szöveg időszerkezetének ez az összetevője nyíltan megmutatkozik a párbeszéd és a monológ közti temporális különbségben. A párbeszédben a beszélőtársak egymást váltják, a fordulók időbeli egymásra következése önmagában előtérbe helyezi az időbeliséget, a beszélgetésben résztvevők számára is, gyakran a (meta)pragmatikai tudatosság jelölőivel is kifejezve. A monologikus szöveget egy beszélő mondja vagy írja, ekkor a beszélő és a hallgató együtt és külön-külön is észleli a beszéd

időtartamát, általában a rövidség – hosszúság helyzettől függő spontán skáláján, de sok esetben órával is mérve. A szöveg időszerkezetének ez az összetevője a feldolgozó idő (Langacker 2008: 79). A feldolgozó idő az az időtartam, amely a beszélőnek vagy a hallgatónak szükséges a szöveg vagy szövegrészlet létrehozására vagy megértő befogadására, ez tehát a szöveg mentális feldolgozásának az ideje. A beszélő is hallja vagy olvassa, tehát feldolgozza saját szövegét. A feldolgozó időre a beszélő, és ritkábban a hallgató is utalhat a nyelvi esemény során, metapragmatikai jelzésekkel.

A szöveg tartalma, értelme belső időszerkezetben rendeződik el. A szövegben elmondott események, viszonyok, helyzetek, minőségek a megismerő és beszélő ember számára időben léteznek és történnek, megértésük és nyelvi megkonstruálásuk idővonatkozásban is történik. Például a szövegben kifejezett eseményeknek és azok részeinek időrendje is időtartama van, az állapotokra az időtartam jellemző. A szöveg időszerkezetének ez az összetevője a megértett idő (Langacker 2008: 79). A megértett idő az az idő, amely egy szöveg valamely részletének vagy egészének a megkonstruált belső temporalitása, például egy esemény időbeli lefolyása, ahogy azt a beszélő kifejezi valamilyen lehetséges módon. A megértett időnek grammatikai és szemantikai jelzései vannak (erről lásd alább).

A monologikus elbeszélő, a leíró vagy az érvelő szövegek jelentősen különböznek időszerkezetükben is. Az elbeszélő szövegekben a beszélő általában valamilyen időbeli mintázat szerint, valamilyen időrendben mondja el az eseményeket és azok egyes oksági viszonyait, azok részeit (epizódjait), többnyire grammatikai lehorgonyzó múlt időben, hiszen az események a beszéd ideje előtt már megtörténtek. A leíró vagy az érvelő szövegek esetében főképp a lehorgonyzó jelen idő az uralkodó, mert általános vagy hosszú távon érvényes minőségek vagy oksági viszonyok kifejezéséről van szó, főképp egyes résztémák köré fogalmilag kidolgozott szövegrészekkel, kifejtésekkel (hagyományos megközelítés szerint nem formális logikai elrendezéssel).

A feldolgozó és megértett idő a beszélő és a hallgató számára is párhuzamosan érvényesül, a kettő között a kapcsolat szoros és állandó. A megértett idő (a szövegbeli idővonatkozások) a feldolgozó időhöz (a beszéd és a befogadás mentális idejéhez) van lehorgonyozva. Ez a kapcsolat az episztemikus közvetlenség vagy közvettség megmutatkozása, az a mérték, ahogy a beszélő a valóságot kifejező jelenként megkonstruált mondat vagy szöveg idejéhez viszonyul saját beszédidejével: az esemény és a beszéd közvetlen és tapasztalati egyidejűségétől kezdve a múltnak a beszédidőhöz képest távolságtartó vagy szemtanúsági felidézéséig. A jövő, valamint a modális valószínűség és a szükségszerűség ellenben a potenciális vagy kivetített jelenetek körébe tartozik (Langacker 2008: 306).

A feldolgozó és megértett idő közötti kapcsolatot a mondatban kifejezi az igék episztemikus lehorgonyzása, az aspektus, időjelölő elemek (határozók, diskur-

zusjelölők). Nagyobb szövegegységben vagy teljes szövegben az időjelölők hálózata alakul ki, amely a feldolgozó és a megértett időnek a beszélő által megkonstruált folyamat jellegét hozza létre. A szöveg időszerkezetét a beszélő az általa felállított időbeli referenciakeretben dolgozza ki (vö. Levinson 1996: 138; Heine 1997: 11–12; Langacker 2012), részletezi, hasonlóan az ezzel szorosan összefüggő térbeli referenciakerethez. A referenciakeretben a legfontosabb referenciapont, vagyis viszonyítási pont a mindenkori beszélő én, itt és most helyzete.

A szöveg időszerkezetét az alábbiakban három szempontból közelítjük meg: az ige belső ideje, az elemi mondat lehorgonyzott időszerkezete és a proto szövegtípusok időstruktúrája szempontjából. A szöveg nem a három szempont egymásra épüléséből jön létre, inkább egymásra hatásából (például egy lehorgonyzott jelentése, az ige által felidézett fogatókönyv és más igék szemantikai és kontextuális kapcsolataiban; l. lejjebb), a három szint elkülönítése leíró módszertani eljárás. Nem minden szöveg konstruálódik mondatokból (clause értelemben vett elemi mondatokból); a jelen tanulmányban ezeket a szövegeket (például listákat) nem vizsgáljuk.

2. Az idő az igében és az elemi mondatban

A szöveg időszerkezetében az ige központi szerepet játszik, a beszélői konstruálás temporálisan is az igehez kapcsolódik. A prototipikus ige:

- energiával kapcsolatos interakciót fejez ki két vagy több szereplő között, amely az energia megváltozásával és/vagy átvitelével jár,
- egy eseményt elsődlegesen időben fejez ki,
- az eseményt időben körülhatárolt módon fejezi ki,
- egy esemény térbeli helyét csak meghatározatlanul vagy sematikususan jelöli, egy esemény térbeli helye a szereplők elhelyezkedésétől függ,
- a szereplők az ige szemantikai szerkezetében sematikus figurák, meghatározható, prototipikus dolgok (Langacker 1987: 248–253, 2008: 111; vö. Tolcsvai Nagy 2017: 310–352; 2021: 65–71).

Az ige jelentése relációs szerkezetű: egy szereplő, az elsődleges figura (a trajektor) és egy másik szereplő, a másodlagos figura (a landmark) viszonyának inherensen temporális feldolgozása. Olyan mentális feldolgozás, amelyben az időbeliség elemi, pillanatnyi állapotok egymásra következéséből, szekvenciális feldolgozásából áll. Az állapotok egymásra következése az időhöz viszonyítva válik temporálissá. Az ige jelentésében az inherens temporalitás az eseményszerkezet jellegzetességeivel együtt érvényesül. Az eseményszerkezet az egymást követő elemi állapotok változási, átalakulási jellemzőiből, a folyamat nagyobb jellegzetes részeitől áll. Az elemi állapotok az ige jelentésében most-pontok (Pöppel 1997). Minden igenek saját eseményszerkezete van, amely különbözik a többitől.

Az ige jelentése több alszerkezetből (összetevőből) álló szemantikai szerkezet. Az alszerkezetek (összetevők) a következők: a figurák (szereplők), a temporális viszony, a folyamat, a folyamat eseményszerkezete. Az ige jelentésszerkezetének időbeli alszerkezete, a temporalitás szintén nagy változatosságot mutat. A következő tényezők különítendőek el: hosszúság és rövideg, kezdő- és végpont, intenzitás. Az ige jelentésszerkezetét kitevő három alszerkezet (a figurák jellege, a folyamat időbeli jellege és az eseményszerkezet fajtája), kivált a figurák (szereplők) és az eseményszerkezet különböző együttes változatai, együttállásai határozzák meg a jelentését. Az ige specifikumait az alszerkezetek profilálásai adják meg. A profilálás, vagyis a fogalmi szerkezet egyes elemeinek az előtérbe helyezése és mások háttérben hagyása, a konstruálás fontos művelete, amely a megismerés figyelemirányító tevékenységén alapul. Az igékkel rendkívül sokféle folyamatot ki lehet fejezni. A szemantikai variabilitásuk az alszerkezetek különböző profilálásaiból ered.

Az ige időszerkezetében az aspektus lényeges tényező. Az igeaspektus funkcionálását elsősorban a kezdő- és végpont profilált vagy nem profilált jellege határozza meg. A profilálás a figyelemirányításon alapul: a konceptualizáló (a beszélő és a hallgató) az imprefektív ige jelentésében a folyamat valamely belső szakaszára fókuszál (a közvetlen fogalmi hatókörön belül), míg a perfektív tette ige jelentésszerkezetében metonimikus figyelemáthelyezéssel a kezdő- vagy végpontot is bevonja a közvetlen fogalmi hatókörbe (vö. Panther–Thornburg 2009). Ez a jellemző összefüggésben áll az eseményszerkezettel.

A mondat jelenetet fejez ki (Langacker 2008: 354). A jelenet mindig időben történik. A jelenet meghatározó időbeli szemantikai összetevője a folyamatot kifejező ige. Az ige mint lexikális egység a megismert és sematizált, kategorizált időbeli folyamatot fejezi ki. Jelentésszerkezete révén az ige tartalmazza a mondat alapját adó jelenet eseményszerkezetének legfontosabb részét és a folyamat inherens temporalitását. A lexikális ige által kifejezett séma a megvalósulás során véges igealak lesz: a mondatban az ige által kifejezett folyamat lehorgonyzódik, a beszélő nézőpontjából, a beszédhelyzethez viszonyítva.

A mondatbeli ige időbeli lehorgonyzása az igeidővel történik. Az ige időbeli episztemikus lehorgonyzása az ige által kifejezett folyamatnak, eseménynek az alap idejéhez, pontosabban az alaphoz való viszonyítása, típusból (sémából) példánnyá alakítása. Az idő és a temporálisként azonosított folyamatok időbeli fogalmi leképezését a beszélők egy tágabb figyelmi rendszerben, az idő referenciakeretében végzik el, a nézőpontszerkezet általános sémájának megfelelően (Langacker 1987, 2008; Brisard 2002; Heine 1997; Levinson 1996). Az időbeli referenciakeretben az idő viszonyfogalom: az idő egy tág fogalmi tartományában mint referenciakeretben egy megnevezett és lehorgonyzott folyamat kerül a figyelem középpontjába, más folyamatokhoz: a beszélő (általánosabban a koncep-

tualizáló) megértő műveleteihez (ennek részeként a feldolgozó időhöz) és más folyamatokhoz, azok megértett idejéhez viszonyítva.

Az időbeli referenciakeretnek négy fő tényezője van:

- a feldolgozó idő, a beszélő, pontosabban a konceptualizáló mondatfeldolgozásának az ideje, a „beszédidő”, a lehorgonyzó viszonyban az alap, referenciapont az időkeretben;
- a figyelem középpontjában álló, időben elhelyezett, megnevezett és az alaphoz lehorgonyzott folyamat mondatbeli jelenetként megvalósulva, a lehorgonyozva megértett inherens temporalitás;
- a jelenetként megvalósult folyamatidőbeli hatóköre, határoeltság esetén benne referenciaponttal mint kezdő- vagy végponttal, az aspektus;
- egy kardinálisan vagy deiktikusan meghatározott időpont vagy másik folyamat inherens, lehorgonyzott ideje mint referenciapont.

A referenciakeretben feldolgozott temporalitás komplex idő, amelyben a feldolgozott idő, az aspektus, a másik folyamat ideje és a feldolgozó idő viszonyrendszerként helyezkedik el.

3. Az idő a szövegben

Mint fentebb már szó volt róla, a szöveg időszerkezete kettős természetű. Egyik összetevője a feldolgozó idő, amely a szöveg létrehozásának, elmondásának (leírásának), illetve befogadásának (meghallgatásának, olvasásának) az ideje. A feldolgozó idő az az időtartam, amely a szöveg létrehozásához és befogadásához szükséges, a műveletekbe a megértést is beleértve. A megértett idő a szövegbeli időviszonyok hálózata, amely temporalitást a beszélő és a hallgató megérti. A kétféle idő egymással párhuzamosan érvényesül a szöveg létrehozásában és befogadásában, tehát műveletekben, a pillanatnyi temporális referenciakeretben. Az alábbiakban a megértett időről lesz szó elsősorban, a feldolgozó időhöz való viszonyában, protoszövegtípusok szerint. Hangsúlyozandó, hogy a szövegtípus itt dinamikus értelemben veendő, tehát a szövegtípus ismérveinek része az adott szöveg létrehozásának és megértésének jellegzetes cselekvéssora és beszédhelyzete, kontextusa (ez utóbbit műfaj néven egyes irányzatok el is különítik a szerkezeti résztől; l. Steen 2011; Kuna–Simon 2017).

A szöveg mindig valamilyen közös figyelmi jelenet középponti összetevője, amelyet a beszélő kezdeményez, és közösen hozzák létre a hallgató megértésével. A beszélő vagy hallgató nyelvi és szövegre vonatkozó tudása egyszerre szerkezeti (strukturális) és műveleti (procedurális), s mindkét tudásfajta érvényesül az alkotáskor és a megértéskor (a hosszú távú és a munkaemlékezet működésének segítségével). Eszerint a beszélő és a hallgató a szöveget fel tudja dolgozni a beérkező információk összetett soraként (műveleti jelleggel), és át

tudja látni teljes struktúráként (hálózati szerkezeti jelleggel). Vagyis a szöveget a megalkotásban és a megértés folyamatában főképp elemek párhuzamos és egymásra következő elrendezéseként fogja föl (amelyeket a sorrendi helyzettől függetlenül is egymásra vonatkoztat e folyamatban), míg a teljes szöveg ismeretében az átfogó, lényegi összefüggésekre összpontosít, így tudja a szöveget megérteni. A szöveggel mind alkotója, mind befogadója több formában találkozhat. Ezek közül a következő három kiemelkedően fontos a nyelvi kommunikáció résztvevőinek szempontjából (vö. Langacker 2001; Tolcsvai Nagy 2001; Strohner 1990).

- A szöveg fizikai megvalósulása (beszélt, írott, nyomtatott, képernyőn megjelenő, mindegyik különböző szerkezetekben).
- A szöveg műveleti feldolgozása, azaz a szöveg észlelése és befogadása közben elvégzett megértő műveletek sora, melyekben a nyelvi kifejezések és szerkezetek, valamint ezek viszonyai feldolgozódnak. E műveletsor nyomán jön létre a szöveg online (műveleti) szerkezete. A műveleti szerkezet partitúra jellegű, párhuzamos viszonyban álló és egymásra következő megértő műveletek sora, amelyek általában nem tudatosak (Weinrich 1978; Ricœur 1999: 26). A műveletek sorába tartozik például a dologmegnevezések és ezek folytonossága és váltása vagy az esemény-egymásrakövetkezés rendje. A koherencia részben szerkezeti jellegű jelenség, amely a szöveg különböző szintjein kapcsolatokat hoz létre, részben folyamat jellegű jelenség, amennyiben a szöveglétrehozásban és a megértésben mutatkozik meg.
- A szöveg értelemszerkezete, a szöveg összetett konceptuális szerkezetének a feldolgozása, amely a szöveg lényegi tartalmát reprezentálja. E szerkezet, a szöveg konzolidált (összevont) szerkezete a szöveg műveleti feldolgozása során alakul ki.

A fentiek nyomán hangsúlyozni szükséges, hogy a szövegértés nem egyszerű lineáris tevékenység, mert a feldolgozás nem lineáris, hanem partitúraszerű: egyszerre több művelet zajlik párhuzamosan, ezek a műveletek egymással összefüggnek, előzetesen aktivált tartalmakra utalnak, később előkerülő tartalmakat készítenek elő.

A szövegben (a mondatban is) a feldolgozó idő az alap, ehhez horgonyozzák le a beszélők a megértett időt. A feldolgozó idő a mindenkori most, a maga folyamat jellegével. Ehhez képest határozódik meg a deiktikus jelen, múlt és jövő idő a szöveg egyes részeiben. Az időviszonyok valójában ennél árnyaltabbak: kétféle idő viszonyában az egyidejűség, az előidejűség és a jövő mellett, ezeknek összetevőjeként az episztemikus közvetlenség és közvetettség skaláris viszonya is jelen van. A tipikus episztemikus közvetlenség esetén a beszélő mintegy élőben közvetíti valamilyen tapasztalatát valamilyen eseményről, helyzetről, viszonyról, a beszélő közvetlen tapasztalati perspektívából konstruál meg vala-

mely tartalmat. Az episztemikus közvetlenség ezért prototipikusan deiktikus jelen idejű, de lehet múlt idejű, sőt jövő idejű is. Az episztemikus közvetlenség a beszélő konstruálása és a megkonstruált esemény, helyzet, viszony közötti időbeli elkülönülés erős és objektivizált jellegét jelöli, a közvetlen tapasztalat hiányát. A közvetlenség és a közvetlenség összefügg a beszélő szemtanúsági szerepével (milyen mértékben konstruálja meg szövegét a szemtanú nézőpontjából) és az evidencialitással.

Az itteni elemzésben a szöveg időszerkezetét a megértett idő felől, a szöveg műveleti szerkezetében közelítjük meg. Ebben a perspektívában válik jelentőssé, hogy a mondatbeli jelenetek központi temporális elemei az igék, inherens és lehorgonyzott temporalitásukkal, amely időbeliség az ige specifikus eseményszerkezetében kapja meg tényleges funkcióját. Az igék forgatókönyveket hívnak elő a megértésben, amelyek az aktuális kontextusokban profilálódnak, vagyis a kontextus határolja körül aktív zónájukat: mi kerül a figyelem előterébe. A szöveg műveleti feldolgozásában a kontextualizált elemi jelenetek összekapcsolódnak (l. Tolcsvai Nagy 2016). Temporálisan ez a konstruálással megvalósított összekapcsolódás lehet például időbeli egymásra következés, változatokban, egyidejű érvényesség vagy általános, időben körülhatárolatlan érvényesség, létezés, valahol levés. Ezek az archetipikus temporális szekvenciák nagy változatosságban, ugyanakkor szövegtipológiai és kontextuális szempontból jellegzetes sémák szerint valósulnak meg.

A megértett időt a feldolgozó idő nyelvi tevékenységként kontextualizálja. A szöveg megértésének feldolgozó idejéhez tartozik a szöveg elmondásának és meghallgatásának időtartama, belső időbeli tagolása és ritmusa, tempója.

3.1. Temporalitás a párbeszédben

A párbeszéd prototipikusan két beszélő megszólalásainak, azaz fordulónak egymást követő, együttesen szöveget létrehozó sora. A beszélők tudnak a fordulók egymásra következéséről, a beszédjog megtartásának és átadásának szokásairól, a fordulóváltások időbeli természetéről. Ez az időbeliség a dialogikus nyelvi cselekvés időbeli alapstruktúrája: az egymást váltó megszólalások időbeli váltása mint cselekvés adja a feldolgozó idő alapját. A fordulók egymásra következése a figyelmi jelenet kiemelt összetevője, a beszélőtársak folyamatosan figyelnek saját és társuk fordulónak időbeli sorrendjére, időtartamára, a többi tényező mellett. Erre a cselekvő szekvencialitásra épül rá a fordulókból kidolgozott tartalmak időbelisége, a megértett időbeliség.

Az élő párbeszéd temporalitásának bemutatására a példaszöveg a Magyar Művészeti Akadémia televíziós portrészorozatában a Melocco Miklós szobrász-

művésszel 2015-ben készített 52 perces beszélgetés utolsó 3-4 perce.¹ A kérdező Hollós László (H. L.). A saját lejegyzés a magyar helyesírás szabályai szerint készült, amely hangzás szerint legnagyobb részben pontosan adja vissza az elhangzottakat, amennyire ez lehetséges, csak néhány lenizációs kifejezés (miko eccer, ténleg, há) lett standard alakban leírva. A hangzás, Melocco Miklós jellegzetes hangzó beszéde a jelen elemzés szempontjából nem igazán releváns. Egyedül a beszédtempó említendő: a kérdező igazodik a kérdezett átlagos tempójú, nyugodt, kiugró dallamváltásoktól, hangsúlyoktól és szünetektől mentes beszédmódjához.

(1) [...]

H. L.: *El tudtad képzelni, hogy ne Zsámbékon éljél? Hanem akár Budapestre beköltöznél?*

M. M.: *En most már nem költözöm. Gáti Gábor barátom mikor egyszer itt meglátogatott, te itt akarsz meghalni? Ja tényleg, igen. Minthogy halandók vagyunk. Más azt kérdezte volna, hogy ugye innen te nem akarsz már máshova költözni, de Gáti Gábor fordítva fogalmaz. Vidámabb így. Igen, itt akarok meghalni. Nem kérdezte meg, hogy mikor, mert tudta, hogy nem tudhatom.*

H. L.: *Kossuth- és Munkácsy-díjas, Magyar Örökség és Prima Primissima díjas művész vagy, elégedett, megbecsültnek érzed magad?*

M. M.: *Annak. Pláne, most a Nemzet Művészeinek sorába beválasztottak, akkora nyugdíjam lesz, mint Biszku Bélának, mit akarok még. Hát mindent megkaptam.*

H. L.: *Viszont cserébe ugye több mint 80 köztéri és közösségi térben elhelyezett műved áll az ország különböző pontján, ugyanakkor mégsem pihenhetsz, hanem továbbra is alkotsz. Honnan merited az erőt, mi hajt téged előre?*

M. M.: *Bizonyos tekintetben nyilván abnormális vagyok, viszont az élet még nem ért véget. S az előbb mondtam neked az adósságokat [a még elkészítendő művek], azok nyugtalanítják az embert. És születnek új adósságok, mint Makovecz Imre. Azért készítek róla emlékművet, mert egyrészt hiányzik. Föltámasztani nem tudom, bár végső célja mégis csak ez volna, de foglalkozni vele, nagyon behatóan, nagyon részletesen, valahogy enyhíti a hiányt. Hát hol lehet ezt így abbahagyni?*

H. L.: *Maholnap 80 éves vagy.*

M. M.: *Igen.*

¹ MMA portrészorozat, A haza minden előtt – Melocco Miklós szobrász | MédiaKlikk (mediaklikk.hu)

H. L.: *Hogy érzed magad?*

M. M.: *Jól. Papíron tudom, hogy 80 vagyok, igazolni is tudom, emlékeim is megvannak, mégis furcsa, furcsa adat. Nem tudok vele mit kezdeni. Mondják, akik hosszabb idő óta nem találkoztak velem, hogy nem öregedtem. Mondom, persze hogy nem, hát én ezen már túl vagyok. Fejezzük be azzal, hogy ravatalképes vagyok, ilyen leszek, ha meghalok. Itt halok meg ugye, ahogy Gáti Gábor mondta. Nem öregszem. Már megöregedtem. Ilyenné [magára mutat]. Mázli, nem fáj semmim.
[...]*

A beszélgetés itt idézett részében a beszélőtársak a kérdezett zsámbéki kertjében ülnek a szabadban. Nyilvánvalóan érzékelik a beszélgetés időfolyamatát, azt, hogy a kérdések és a rá adott válaszok időben (is) egymást követik, ahogy a két beszélő egyike a mondással cselekszik, majd a másik ugyanezt teszi, viszonylag rövid fordulókból, és az egész temporálisan is összeadódik. A jelen idő a beszélőtársak folyamatos most-észleléséből áll össze, abból, ahogy a beszélők saját magukat és társukat az adott pillanatban jelen lévőnek, beszélőnek vagy hallgatónak tudják, és ezek a pillanatok alkotják a folyamatos, folytonos jelent a számukra. Az én és te, itt és most kontextusa folyamatosan feldolgozva, ez a feldolgozó idő folyamatos jelene.² Ez az alap (a ground), ahová az időbeli leforgonyzás megtörténik. A beszélgetés emellett dátum szerint is időhöz kötődik, a felvétel (a műsorban nem jelzett) napjához, valamikor 2015-ben, késő tavasz és kora ősz között (a kert növényei alapján). Ezt a referenciakeretet egy újabb temporális perspektívával közelíti meg a televíziós portréfilm nézője.

Az egyes idők az igeidők alapján a beszélgetésrészletben a következők. A meghatározó a jelen, episztemikus közvetlenséggel, ahogy a beszélgetés egymást követő fordulóival, a saját és társuk beszédfolyamával a most pillanatnak a közvetlen múltba kerülése, a jövő (eljövő) következő pillanatoknak most pillanatokként megvalósulása történik, folyamatos jelenként (ezekben a kifejezésekben: honnan merítet az erőt, ma holnap 80 éves vagy, fejezzük be azzal). Ezt a jelent a két beszélő közösen hozza létre, és jórészt azonos módon érthetik.

Ehhez kapcsolódik a jelen időnek egy tágabb temporális tartománya a szövegben. Az a jelen, amelyben hosszabb (de nem történeti) távon valami történik, létezik, valaki cselekszik, a beszélgetés jelenében és jövőjében is érvényesen (ezekben a kifejezésekben: Kossuth-díjas [...] művész vagy, elégedett, mit akarsz még, 80 műved áll, abnormális vagyok, hiányzik, jól [érzem magam], tudom, nem öregszem, nem fáj semmim).

² A Heidegger-féle ittlét (más fordításban jelenvalólét, Dasein) egy ontikus időbeli mozzanata mutatkozik itt meg.

A múlt egyrészt a feldolgozó idő (a beszélgetés ideje) idejére lezárt esemény, korábban történt, már nincs vele kapcsolatos új fejlemény (ezekben a kifejezésekben: meglátogatott, bevásároltam, mindent megkaptam). Ezek a múlt idők episztemikusan közvetettek, a múltbeli esemény objektívizálva a beszélőtől időben távol van, nem érvényesül szemtanúság. Más múlt idők ellenben egyfajta befejezett jelenként funkcionálnak, az esemény maga lezárult, a hatása, az eredménye azonban érvényben van a beszélgetés idején, vagyis egyszerre közvetettek és közvetlenek (ezekben a kifejezésekben: az élet nem ért véget, már megöregedtem). A beszélgetésen belüli diskurzusdeixissel, anaforikus szerkezetben episztemikus közvetlenségű múlt idő is előfordul (ezekben a kifejezésekben: az előbb mondtam neked).

A jövő idejű kifejezések közvetlenül a beszélgetés jelenéhez vannak lehorgonyozva, de nem lehetnek tapasztalatiak, és nincs szemtanúság (ezekben a kifejezésekben: már nem költözöm, itt akarok meghalni, ilyen leszek, ha meghalok).

Látható, hogy a jelen, a múlt és a jövő idők hálózata összetett és kifinomult rendszer, amely folyamatként a beszélgetés egymásra következő részeiben alakul, a feldolgozó idő állandó jelenéhez viszonyítva. Az itt elemzett beszélgetésrészletben a közvetlen tapasztalati jelen idő az uralkodó a kérdezett Melocco Miklós helyzetéről szóló részekben, a tágabb tartományú jelen a kérdezett hosszabb távon érvényes élet- és szakmabeli helyzetéről szólókban, a múlt idő uralkodik Melocco életpályájáról és öregedéséről szólva, és a jövő idő jövőbeli haláláról.

Az itt elemzett beszélgetés megtekinthető, külső szemlélő, néző hallgathatja végig. Ekkor a néző egy újabb, külső időbeli referenciakeretet állít föl. Ennek a keretnek a meghatározó referenciapontja maga a néző saját aktivált ismereteivel, pillanatnyi térbeli, időbeli elhelyezkedésével. Az idő szempontjából fontos az a dátum szerinti időpont, amikor a néző meghallgatja a beszélgetést, az interjú és a befogadás közötti időtartam, továbbá a televíziós portré befogadásának időtartama, szintén időbeli folyamatként. Ezek együttesen adják a befogadó néző feldolgozó idejét.

3.2. Temporalitás a monologikus szövegben

A monologikus szövegek archetipikus fajtái (elbeszélés, leírás, érvelés) jelentősen különböznek egymástól időszerkezetükben is. A monologikus szövegek egyik fő jellemzője a gyakori rögzítettség, az a tény, hogy ezek a szövegek sokszor a befogadó távollétében készülnek, írásban rögzítik őket a szerzők, és később más történeti korokban és kultúrákban is olvashatók. Kivált igaz ez a szerzői, szakrális, törvényhozói és tudományos szövegekre, amelyeknek az érvénye, a hatálya szerzői szerint időben korlátlan. Az ilyen szövegek grammatikailag általában jelen időben konstruálódnak meg. Ilyen szöveg (2) és (3).³

³ Ezek a szövegrészletek nem magyar nyelven íródtak, azonban jó példaként szolgálnak az alkotás és a befogadás ideje közötti nagy távolságra, az időszerkezet történeti vonatkozásainak jellemzésére.

- (2) *Teljes az, aminek van kezdete, közepe és vége. Kezdet az, ami nem következik szükségképpen valami más után, utána viszont valami más van vagy történik. A vég – ellenkezőleg – az, ami már után van, vagy történik (vagy szükségszerűen, vagy a gyakoriság alapján), utána viszont nincs semmi más. A közép az, ami más után következik, s ami után is van valami más.*⁴
- (3) *A nap összesen huszonnégy éjszakai és nappali órából áll. Közülük az elsőnek a többi még jövő és az utolsónak már múlttá olvadt a többi. Valamely közbülsőnek pedig részint elmúltak, részint jövők a többiek. Maga az egy óra is eliramló részekben folyik.*⁵

Egy törvénynek, egy hatósági határozatnak időbeli hatálya van, a hatályba lépéstől a visszavonásig vagy teljesítésig. Egy tudományos kijelentésnek időbeli érvénye van a kimondástól az esetleges cáfolatig, visszavonásig, a tudományos kijelentésnek időbeli érvénye fennáll a kijelentés vitája során. Többezer éves érvényes kijelentések kerülnek be aktuális diszkurzusokba, fenntartva a kijelentés jelen idejének határolatlanságát. A történetiség ezekben a helyzetekben is érvényesül, tehát a szerző (beszélő) és az olvasó (befogadó) közötti történeti távolságnak szerepe van, az olvasó történeti és kulturális meghatározottsága befolyásolja a szövegértést. Ezzel együtt a régi szertartási, szakrális, törvényhozói és tudományos szövegek időszerkezetében a jelen idő a későbbi olvasó számára is jelen, általános (generikus) érvénnyel, de episztemikus közvetlenség nélkül. Ezzel szemben a párbeszéd általában spontán, helyzethez kötődik, nincsen rögzítve írásban, és többnyire nem általános érvényű kijelentésekből áll.

Az alábbiakban a szövegek archetipikus fajtáinak (elbeszélés, leírás, érvelés) temporális szerkezetéről lesz szó.

A történetelbeszélésben a beszélő a történet részeit (epizódjait) időrendi sorrendben mondja el. Az időrend többféle sorrendben megvalósulhat (ezeknek a tipológiájával jelen tanulmány nem foglalkozik). Az egyes epizódokat, jeleneteket tartalmazó mondatok múlt ideje valamilyen szekvenciális mintázatba rendeződik. A prototipikus történetelbeszélésben ezek a múlt idők egyformán közvetettek episztemikusan, a beszélőtől való távolságot jelzik, objektivizált módon, temporális homogenitást adva a szövegnek vagy szövegrészletnek. Erre példa (4) szövegrészlete.

⁴ Arisztotelész: *Poétika*. Ford. Sarkady János. Budapest: Magyar Helikon. 1974. 19. Arisztotelész a Poétikát valószínűleg Kr. e. 335-ben írta.

⁵ Aurelius Augustinus: *Vallomások*. Budapest: Gondolat. 1982. 361. Szt. Ágoston a Vallomásokat Kr. u. 397–400 között írta.

- (4) *Itt [Nagyszöllősön] kezdett ~ [Bartók Béla] kis zongoradarabokat írni. Az 1891/92-es tanévre anyja Nagyváradra íratta be gimnáziumba; zongorázni Kersch Ferencnél tanult. 1892. május 1-én lépett föl először nyilvánosan a nagyszöllősi megyeházban, többek között A Duna folyása c. művével. Az 1892/93-as tanévben Pozsonyban, majd Besztercén éltek. 1894 áprilisában végleg megtelepedtek a viszonylag élénk zenei kultúrájú Pozsonyban.*⁶

A magyar nyelvben a 19. század utolsó harmada óta alakilag általánosan egyetlen múlt idő, az egyszerű vagy befejezett múlt használatos. Ezt megelőzően a -t jeles múlt idő mellett a 18.–19. század folyamán az -a/-e jeles elbeszélő múltat is alkalmazták, főképp írott szövegekben. Az egyszerű vagy befejezett múlttal a beszélő (író) ebben az időben általában az objektívizált, közvetett episztemikusságú múltat fejezte ki. Az elbeszélő múlt idővel elsősorban szubjektívizált, közvetlen tapasztalati módon konstruálta meg a beszélő a múltbeli eseményt, amelynek valószínűleg képzeleti módon szemtanúja volt (vö. Tolcsvai Nagy 2021).

Az idő szövegszerkezetének konstruálási módját befolyásolja a beszélő explicit vagy szubjektívizációs jelenléte vagy jelöletlensége. A (4) szövegrészletében a szerző teljesen háttérben marad, a lexikonszócikk elvárásainak megfelelően. Az események szereplőiről E/3. személyben szól, erősen objektívizálva.

Az E/1. nézőpontú történetelbeszélések időszerkezete az E/3.-éval szemben jóval több közvetlen tapasztalatiságot és szubjektívizációs mozzanatot tartalmaz, nyilván eltérő mértékben. A 20. századi magyar nyelvben az episztemikus közvetlenséggel elmondott, többnyire spontán élőnyelvi történeteknek az elbeszélő múlthoz való szemtanúsági tapasztalati viszonyát igenévi, valamint pragmatikai és metapragmatikai kifejezések, diskurzusjelölők fejezik ki (például képzeld; képzeld, mi történt; akkor; aztán akkor; szóval akkor; elképesztő; hihetetlen volt; sajnos). Az (5) példa részlet egy blogbejegyzésből. Ennek temporális alapját az elbeszélő E/1. megjelenítése adja, amely eleve részben szubjektívizált. Erre a referenciapontra épül rá a történetelbeszélés, többnyire T/1. nézőpontból. A történet elbeszélése ebből a perspektívából episztemikusan teljes mértékben közvetlen, szemtanúsági. Az elbeszélés közvetlen jellegét alátámasztják a szubjektívizációs diskurzusjelölők: bizony, ugye, sajnos, jól (leírjuk). A történet epizódjait a blogíró az eredeti sorrendben mondja el, élőnyelvi laza stílusban, erősítve a jelen idő beszélői közvetlenségét.

- (5) *Egy barátom megkérdezte lenne-e kedvem üzemeltetni egy oldtimer autót. Mivel nekem már akkor megvolt a család 4 ütemű wartburgja*

⁶ T. T. [Tallian Tibor]: Bartók Béla. In: Carl Dahlhaus–Hans Henirich Eggerbrecht–Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon* I. Budapest: Zeneműkiadó. 1983. 129.

és különösebb gondot nem jelentett annak üzemeltetése, rábólintottam. Bár csak később derült ki, hogy ez az oldtimer autó bizony egy Zaporozsec. Ez némi aggodalomra adott okot, mivel ugye nem volt túl jó hírű ez a kis szovjet jármű és mi semmilyen jártassággal nem rendelkezünk vele kapcsolatban. Lelkes amatőrként azonban belevágtunk. Vidéken volt a kiszemelt 1976-os évjáratú világoskék Zaporozsec, megnéztük és úgy ítéltük meg, hogy ez egy jó felújítási alap. Trélerrel elhoztuk hát. Sajnos garázs híján csak pár réteg ponyva alatt vészelt át a tél hátralévő részét, majd tavasszal nekiálltunk feltérképezni. Csatlakoztak nálunknál hozzáértőbb ismerősök is, akik nem sok jóval kecsegtettek. Indítottunk egy blogot is, hogy oda majd jól leírjuk a felújítás menetét. Sajnos sok leírni való nem volt, mert viszonylag hamar kiderült, hogy az autót majdhogynem a gitt tartja össze meg az a plusz réteg neolux, ami rá lett pingálva. A padlólemez össze-vissza lett hegesztve és a motort sem tudtuk műköedésre bírni.⁷

A történetelbeszlő szövegekben a cselekvő igék jellegzetesen nagy számban fordulnak elő. A múlt idő dominanciája támogatja ezeknek az igéknek a szövegbeli perfektivált jellegét. A szövegbeli igék jelentésükkel és e jelentések kontiguus összekapcsolódásával szintén a történetelbeszlés menetét segítik. A (4) szövegrészletben az igék Bartók gyermekkori életének néhány epizódját idézik fel, jellegzetes és egymáshoz fogalmilag kapcsolódó forgatókönyvekkel (ír 'komponál', beírat, tanul, föllép, él, megtelepedik). Az (5) szövegrészletben az igék a használt jármű beszerzésével és javításával kapcsolatosak (üzemeltet, rábólint, belevág, megnéz, elhozat, átvészelt, kiderül, összetart), szintén kontiguusan egymáshoz kapcsolódva, részleges szemantikai átfedésekkel, a használt kocsi amatőr javításának magyar kulturális ismeretkörében.

A leíró szövegekkel a beszélő valamely jelenség, viszony egyedi vagy általános érvényű bemutatását végzi el. A leíró szöveg időszerkezetében ezért a jelen idő a meghatározó. Egyrészt a beszélő a saját szövegét a beszélés (írás) jelen idejében folyamatként hozza létre, a feldolgozó idő folyamában, és ugyanez érvényes a hallgatóra is. Másrészt a beszélő a szövegben leíró, jellemző megállapításokat tesz az adott jelenségről, tárgyról, személyről, állapotról, eseményről. Ezek a megállapítások érvényesek a beszéd idején, temporális hatályuk az esetek egy részében nincs megadva, vagy az éppen jelzeten határolatlan, más esetekben időbeli érvényük jelölten körülhatárolt, de a beszéd idején fennáll. A szöveg jelen ideje uralkodóan tapasztalati, hiszen a leírás tapasztalaton alapul. Egyúttal a leírás lehet objektívizáló, ekkor különböző mértékben távolságtartó, közvetett, mert általános érvényű; és lehet szubjektívizáló, amelynek során a grammatikai

⁷ https://nepitelet.hu/autok/zaporozsec/966_968_1966/metalkek_villam

jelen idő az episztemikus közvetlenséget erősíti. A (6) szövegrészlet tudományos leírás, időben határolatlan és általános érvényű, objektívizáló és távolságtartó.

- (6) *A tudományt meghatározhatjuk igaz tételek megalapozott összefüggéseként, vagy valami más hasonló módon. Ez azonban még nem érinti a tudományi igazi értelmét, mivel pusztán a tudomány önmeghatározása volna. Am a tudomány emellett és mindenekelőtt az ember létmódja: nem az egyetlen s nem is az elsődleges létmódja. Az emberi ittlét [Dasein] ebből a szempontból a többi létezővel szemben teljesen egyedülálló helyzetben van; nem pusztán olyan létező, amely a többi közül fölbukkan, hanem olyan, hogy létében viszonyul ehhez a léthez, megérti magát, érdekelt benne, léte nyitott számára.*⁸

Az (7) szövegrészlet a <https://moly.hu> könyves közösség oldalról származik. A beíró általános érvényű jelen időben jellemzi a könyvet. A leírás uralkodóan tapasztalati, saját olvasmányélményét osztja meg a többi olvasóval. A grammatikai jelen idő az idézett részben lényegében jelöletlen, a melléknevek mint állítmányok jelen idejéhez a magyar nyelvben ekkor nem kell létege. Ez a jelen a bejegyzés érzelmi telítettsége és lendülete révén is hangsúlyosan egybeesik a bejegyzés aktusának jelen idejével, vagyis a feldolgozó és a megértett idő szorosan összetartozik, a bejegyzés olvasója számára kiemelve az episztemikus közvetlenséget, határolatlan jelen időben.

- (7) *Kelly Oram: Cinder és Ella
Ó, drága Kelly! Minden tiszteletem! *-*
Ez a könyv...
Gyönyörű. Káprázatos. És egyrészt fájdalmas is.
Azt kell mondanom, hogy rég olvastam olyan könyvet, ami ennyire hatással volt rám.
Ez a harmadik könyvem az írónőtől, bátran kijelenthetem, hogy ezentúl a kedvenc szerzőim közé sorolhatom! Zseniális, amit ez a nő megalkotott!*⁹

A leíró szövegekben a fogalmi és nyelvi kidolgozás uralkodó módon a 'valami van', 'valami valamilyen', 'valami valahogyan van' sémáját követi. Ennek megfelelően a különböző módú létezés, a kéznél levés imperfektív aspektusú igéi adják a szöveg időszerkezetének a fő összetevőjét. Ezek az igék (vagy E/3.-ban a nomi-

⁸ Fehér M. István: *Martin Heidegger. Egy XX. századi gondolkodó életútja.* 110–111.

⁹ Cinder és Ella · Kelly Oram · Könyv · Moly

nális részek) és a velük megkonstruált mondatok a leírandó jelenség jellege szerint kerülnek egymás után, temporálisan homológ szekvenciát képezve.

Az érvelő szöveg hasonlít a leíró típusú szövegekre. Időszerkezetében a határolatlan idejű igék, főképp a létezést kifejező szavak a meghatározóak, általános érvényű kijelentésekben. Az egyes mondatok temporálisan homológ szekvenciája itt (formális) logikai kapcsolatokon alapul, mint (8)-ban.

- (8) *1. Tételezzük fel, hogy a külső realizmus igaz. Ez esetben tőlünk és a hozzáállásunktól függetlenül létezik egy való világ.*
2. Ha létezik való világ, akkor a világ valamilyen módon valóban létezik, következésképp a dolgok objektív módon valamilyenek ebben a világban.
3. Ha a dolgok valóban valamilyenek, akkor képesnek kell lennünk megmondani, hogy milyenek.
4. Ha meg tudjuk mondani, milyenek a dolgok, akkor objektíven igaz vagy hamis, amit mondunk, aszerint, milyen mértékben sikerült megmondanunk, hogy milyenek, illetve mennyire vallunk kudarcot vele.¹⁰

4. Összegzés

A szöveg időszerkezete a szöveg dinamikus létrehozásának és megértésének egyik megjelenítője. A szöveg nyelvi cselekvés, nem fizikai tárgy. A szöveg megalkotása és megértése mindig időben történik, párhuzamban a szöveg tartalmi konstruálásának temporalitásával. A beszélő és a hallgató feldolgozó ideje és a szöveg feldolgozása során megértett idő párhuzamos műveleti szerkezete adja a szöveg dinamikus időszerkezetét. A tanulmány a szöveg időszerkezetét egyrészt az igék temporális tartalma, mondatbeli temporális lehorgonyozottsága és aspektusa felől közelíti meg. Másrészt bemutatja a dialógus fordulószekvencián alapuló időbeliségének és a tematizált időknak a kapcsolatát, illetve az archetipikus szövegkonstruálási formák (elbeszélés, leírás, érvelés) temporális szerveződésének alapformáit. Az elemzés a deiktikus igeidők mellett az episztemikus közvetlenség és közvetettség skaláris megoszlását mutatja ki meghatározó tényezőként.

Irodalomjegyzék

- BAHTYIN, M. 1988. A beszéd műfajai. In: Kanyó Zoltán–Siklaci István (szerk.) 1988. *Tanulmányok az irodalomtudomány köréből*. Budapest: Tankönyvk. 246–280.

¹⁰ John R. Searle: *Elme, nyelv, és társadalom. A való világ filozófiája*. Budapest: Vince Kiadó. 2000. 25.

- BARSALOU, L. W. 2003. Situated simulation in the human conceptual system. *Language and Cognitive Processes* Vol. 18. 513–562.
- BECKER, M.–EGETENMEYER, J. 2018. A prominence-based account of temporal discourse structure. *Lingua* Vol. 214. 28–59.
- HEINE, B. 1997. *Cognitive Foundations of Grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- KUNA Á.–SIMON G. 2017. Műfaj, szövegtípus, szövegfajta. Nézőpontok, kategóriák, modellek a szövegnyelvészeti kutatásban. *Magyar Nyelv* 113/3. 257–275.
- LANGACKER, R. W. 2001. Discourse in cognitive grammar. *Cognitive Linguistics* Vol. 12. No. 2. 143–188.
- LANGACKER, R. W. 2008. *Cognitive Grammar. A Basic Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- LANGACKER, R. W. 2012. Linguistic manifestations of the space-time (dis)analogy. In: Filipovic, L.–Jaszczolt, K. M. (eds.) 2012. *Space and Time in Languages and Cultures. Language, Culture, and Cognition*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins. 191–215.
- LEVINSON, S. C. 1996. Frames of reference and Molyneux’s question: crosslinguistic evidence. In: Bloom, P.–Peterson, M. A.–Nadel, L.–Garret, M. (eds.) 1996. *Language and Space*. Cambridge, MA: MIT Press. 109–70.
- MATLOCK, T. 2017. Metaphor, Simulation, and Fictive Motion. In: Dancigier, B. (ed.): *The Cambridge Handbook of Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press. 477–489.
- PANTHER, K.-U.–THORNBURG, L. L. 2009. Aspect and metonymy in the French passé simple. In: Panther, K.-U.–Thornburg, L. L.–Barcelona, A. (eds.): *Metonymy and Metaphor in Grammar*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins. 177–195.
- PÖPPEL, E. 1997. The Brain’s Way to Create „Nowness”. In: Atmanspacher, H.–Ruhnau, E. (eds.): *Time, Temporality, Now. Experiencing Time and Concepts of Time in an Interdisciplinary Perspective*. Berlin: Springer. 107–120.
- RICŒUR, P. 1999. Mi a szöveg? Magyarázni és megérteni. In: Ricœur, P.: *Válogatott irodalomelméleti tanulmányok*. Budapest: Osiris K. 9–33.
- SINHA, C. 2009. Language as a biocultural niche and social institution. In: Evans, V.–Pourcel, S. (eds.): *New Directions in Cognitive Linguistics*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins. 289–309.
- STEEN, G. 2011. Genre between the humanities and the sciences. In: Callies, M.–Keller, W. R.–Lohöfer, A. (eds.): *Bi-Directionality in the Cognitive Sciences*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins. 21–41.
- STROHNER, H. 1990. *Textverstehen. Kognitive und kommunikative Grundlagen der Sprachverarbeitung*. Opladen: Westdeutscher Verlag.

- TENBRINK, T. 2017. Discovering spatiotemporal concepts in discourse. In: Dancigier, B. (ed.): *The Cambridge Handbook of Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press. 669–683.
- TOLCSVAI NAGY G. 2001. *A magyar nyelv szövegtana*. Budapest: Nemzeti Tankönyvk.
- TOLCSVAI NAGY G. 2016. Topikfolytonosság és eseménykontiguum a szövegben. In: Dobi E.–Andor J. (szerk.): *Officina Textologica 19. Tanulmányok a szövegkoherenciáról*. Debrecen: Debreceni Egyetem, Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 59–73.
- TOLCSVAI NAGY G. 2017. Jelentéstan. In: Tolcsvai Nagy G. (szerk.): *Nyelvtan*. Budapest: Osiris K. 207–466.
- TOLCSVAI NAGY G. 2019. A szimulációs (szubjektív) temporalitás a magyar igekötőben. *Magyar Nyelvőr* 143/1. 58–71.
- TOLCSVAI NAGY G. 2021. Mondá – mondta. A folyamatos és az egyszerű múlt idő konstruálási mintázatai 19. századi naplókban. *Magyar Nyelvőr* 145/4. 432–447.
- WEINRICH, H. 1978. Die Textpartitur als heuristische Methode. In: Dressler, W. U. (Hrsg.): *Textlinguistik*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 391–412.

Event Time Continuity in Discourse

The paper discusses certain important features of the temporal structure of discourse. Two basic factors of the temporal structure of discourse can be identified. One is the conceived time, the event sequence construed, the contiguum of events by the speaker, and conceived by the hearer with simulative imaginative processes. The other one is the processing time, in a broader sense, the temporal reference frame. One basic element of the temporal structure of discourse is the inherent temporality of the verbs, processed by sequential scanning; participles and other elements have similar temporality. The present discussion focuses on the schemas of the relations and sequences of the inherent temporality and the deictic tense, in relation to epistemic immediacy and non-immediacy. It is pointed out that the turn sequence in dialogues profiles its own temporality parallel with the theme dependent temporal content of the discourse itself with highly variable tense functions. On the other hand, narratives, descriptions and argumentation in monologues show typical schemas.